

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»**

Кафедра психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою КЗВО

«Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради», протокол № 4
від 18 _____ 2023 р.

Голова вченої ради

Л.К. Задорожна

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Інклюзивна освіта

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Освітньо-професійна програма Педагогіка середньої освіти

Навчальна програма з дисципліни «Інклюзивна освіта» за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки для другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Розробник: Солнцева Олена Анатоліївна, старший викладач

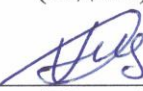
Навчальна програма розглянута та схвалена на засіданні кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти (протокол № 6 від «08» серпня 2023 р.)

Завідувач
кафедри

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище та ініціали)

Гарант освітньої програми

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни «Інклюзивна освіта» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є науково-методичне забезпечення процесу навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти.

Місце навчальної дисципліни згідно структурно-логічної схеми освітньо-професійної програми в структурі освітнього процесу: обов'язковий компонент

Підготовка фахівців здійснюється на основі компетентнісного та практико-орієнтованого підходів з залученням фахівців у сфері освітнього менеджменту. Особливу увагу приділено питанням підготовки майбутніх фахівців з освітніх, педагогічних наук, організації роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти, організації інноваційної освітньої діяльності. Здійснюється підготовка фахівців до роботи у різних педагогічних системах з урахуванням наявного педагогічного досвіду у них.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль I. Інклюзивне навчання як стратегічний напрям системи освіти України.

Змістовий модуль II. Основи партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання.

Змістовий модуль III. Особливості розвитку та педагогічної підтримки дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» полягає у засвоєнні студентами теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивної освіти у сфері організації та впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Основні завдання навчальної дисципліни:

- ✓ формування у магістрантів системи знань про особливості впровадження інклюзивного навчання в закладах освіти;
- ✓ формування усвідомленого розуміння основоположних засад інклюзивної освіти;
- ✓ розвиток соціально-особистісних компетентностей необхідних для роботи в інклюзивному освітньому середовищі відповідно до існуючого нормативно-правового забезпечення та сучасного розуміння інклюзивного навчання;

- ✓ досконале володіння стратегіями взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами;
- ✓ формування навичок диференційованого викладання та оцінювання;
- ✓ озброєння знаннями щодо впровадження технологій інклюзивного навчання в практику роботи закладу освіти;
- ✓ формування готовності до співпраці в умовах партнерської взаємодії з іншими учасниками процесу інклюзивного навчання;
- ✓ сприяння усвідомленню необхідності зростання професійної майстерності.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

інтегральна компетентність – здатність розв’язувати проблеми, задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук та освітнього менеджменту.

ЗК 7 – здатність до міжособистісної взаємодії;

ЗК8 – здатність діяти соціально відповідально і свідомо.

СК3 – здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості здобувачів освіти у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі освіти;

СК 8 – здатність інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв’язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах;

СК 10 – Здатність організовувати діяльність закладу освіти з урахуванням запитів, потреб і можливостей здобувачів як замовників та споживачів освітніх послуг.

Програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

РН 3 – формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію;

РН 4 – вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення результатів освітньої, професійної діяльності, презентації наукових досліджень та інноваційних проєктів;

РН 5 – організовувати освітній процес на основі людиноцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об’єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти;

РН 6 – розробляти та реалізовувати інноваційні й дослідницькі проекти у сфері освіти/педагогіки, освітнього менеджменту та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм;

РН 7 – створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання;

РН 8 – розробляти і викладати освітні курси в закладах освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей;

РН 11 – здійснювати консультативну діяльність у сфері освітнього менеджменту, освітніх, педагогічних наук;

РН 13 – враховувати запити, потреби і можливості споживачів освітніх послуг у процесі організації роботи закладу освіти.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- ✓ знати і розуміти теоретичні засади інклюзивної педагогіки: теорії, концепції, принципи, ключові поняття інклюзивної освіти;
- ✓ міжнародні і вітчизняні законодавчі акти та їх роль у впровадженні інклюзивної освіти;
- ✓ особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища;
- ✓ процес оцінки особливих потреб у контексті переходу від медичної до соціально моделі в освіті;
- ✓ деонтологічні норми у процесі оцінювання розвитку і особливих потреб дитини;
- ✓ особливості організації освітнього процесу в інклюзивному закладі освіти;
- ✓ специфіку діяльності вчителя, асистента вчителя, вузьких фахівців з організації та впровадження інклюзивного навчання з урахуванням особливостей взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу в системі інклюзивної освіти.

вміти:

- ✓ формулювати аргументи на підтримку розвитку інклюзивної освіти, виражати позитивне ставлення і адекватне сприймання інклюзивної освіти;
- ✓ провести консультування учасників освітнього процесу у процесі забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами в інклюзивному освітньому середовищі;

- ✓ планувати, організовувати і реалізовувати первинне оцінювання розвитку і особливих освітніх потреб дитини;
- ✓ застосовувати набуті теоретичні знання при вирішенні практичних завдань;
- ✓ будувати та підтримувати партнерські стосунки з іншими учасниками інклюзивного навчання (різнопрофільними фахівцями та батьками дітей);
- ✓ здійснювати освітній процес із позицій колегіальності та урахування особливих освітніх потреб школярів, здійснювати адаптації та модифікації курикулуму та методики викладання;
- ✓ вміти розробляти та реалізовувати індивідуальні навчальні плани та індивідуальні програми розвитку дітей з особливими освітніми потребами на основі визначення їхніх потреб, потенційних можливостей та сильних сторін;

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, що становить 3 кредити ЄКТС.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Інклюзивне навчання як стратегічний напрям системи освіти України

Тема 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, теоретичні та практичні засади інклюзивної освіти

Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Сутність інклюзивного навчання. Інклюзивна освіта як концепція створення рівних можливостей. Теорії та принципи інклюзивної освіти. Особливості традиційного та інклюзивного підходів до освіти. Переваги інклюзивного навчання та основні чинники розвитку інклюзивного навчання. Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби». Соціальна та медична моделі розуміння інвалідності. Упровадження інклюзивної освіти у межах реалізації Концепції Нової української школи. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності закладу освіти.

Тема 2. Нормативно-правова база забезпечення інклюзивної освіти

Основні міжнародні документи у галузі прав людини, міжнародне законодавство у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами. Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права людей з інвалідністю. Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародних документах та законодавстві. Сучасна освітня нормативно-правова база

інклюзивної освіти. Міжнародна політика і законодавча база в документах ЮНЕСКО. Іноваційність Саламанкської декларація. Реформування освітньої системи України. Особливості розвитку інклюзивної освіти в Україні. Досвід упровадження інклюзивної освіти в різних країнах світу.

Тема 3. Соціально-особистісні компетентності та професійні домінанти фахівця з інклюзивної освіти.

Професійно важливі якості особистості педагога, який працює в умовах інклюзії. Продуктивний рівень сформованості інклюзивної компетентності педагогічного працівника. Критерії готовності до інклюзивної діяльності. Порівняльна характеристика професійного співробітництва з іншими стилями взаємовідносин. Вплив міжвідомчого партнерства та професійного співробітництва на організацію навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії. Стилі взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання. Періодизація процесу розвитку інклюзивної педагогіки як науки про навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі. Змістова характеристика періодів становлення і розвитку інклюзивної педагогіки. Розгляд трансформації методологічних підходів до спільного навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами.

Змістовий модуль 2. Основи партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання.

Тема 4. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища як системи соціальних зв'язків і відношень у галузі освіти.

Доступність і концепція універсального дизайну як важливі умови забезпечення інклюзивної освіти в контексті безбар'єрного простору людини. Трагування доступності у Конвенції ООН про права людей з інвалідністю. Правове забезпечення архітектурної доступності в Україні. Компенсаторні та допоміжні засоби для дітей з особливими освітніми потребами. Основні підходи до застосування концепції універсального дизайну у навчанні. Основні поняття «доступність», «універсальний дизайн», «універсальний дизайн в освіті», «скафолдінг». Особливості організації освітнього процесу в інклюзивному закладі освіти як системи соціальних зв'язків і відношень у галузі освіти. Основні бар'єри на шляху впровадження інклюзивної освіти: фізичні, інформаційні, інституційні, ментальні.

Тема 5. Механізми підтримки дітей з особливими освітніми потребами з боку державних освітніх структур. Соціоосвітнє партнерство.

Система управління та рівні менеджменту інклюзивної освіти. Аналіз системи надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості інклюзивної освіти. Міжгалузеве та міжвідомче партнерство на інституційному рівні в питаннях допомоги дітям з ООП. Інклюзивні заклади освіти. Інклюзивно-ресурсні центри. Деонтологія інклюзивної освіти як вчення про проблеми моралі та моральності. Деонтологічні норми у процесі оцінювання розвитку і особливих потреб дитини.

Тема 6. Організація системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Шляхи впровадження партнерської взаємодії в практику роботи інклюзивного закладу. Поняття про психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі. Складники психолого-педагогічного супроводу. Склад та функції команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами у закладі освіти. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги, як приклад забезпечення психолого-педагогічного супроводу. Батьки як учасники команди психолого-педагогічного супроводу. Принципи взаємодії учасників команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.

Тема 7. Сутність та принципи роботи асистента вчителя в класі з інклюзивною формою навчання як учасника освітнього процесу.

Основні завдання асистента вчителя. вчителя. Організаційні, навчально-розвивальні, діагностичні, прогностичні, консультативні функції асистента вчителя. Педагогічна етика. Компетентності асистента вчителя. Формування ефективних стосунків між учителем та асистентом учителя. Роль асистента вчителя у забезпеченні навчальних та інших потреб учнів. Порівняння обов'язків учителя та асистента вчителя. Принципи та засади спільного викладання.

Модуль 3. Особливості розвитку та педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Тема 8. Закономірності розвитку дитини на різних етапах онтогенезу та компенсаторні можливості дитячої психіки.

Психічний розвиток дітей: генеза проблеми. Можливості реабілітації та реабілітації у формуванні та відновленні психічних та фізичних функцій дитини. Класифікація дітей за українським законодавством, яким необхідно надавати особливі освітні потреби. Особливі освітні потреби, пов'язані з особливою організацією освітнього процесу. Особливі освітні потреби,

пов'язані з адаптацією змісту загальної освітньої програми. Особливі освітні потреби, пов'язані з адаптацією способів подання навчального матеріалу. Особливі освітні потреби, пов'язані з подоланням труднощів у розвитку, адаптації та соціалізації

9. Розробка та реалізація індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини з особливими освітніми потребами

Організація роботи в класі відповідно до потреб учнів. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів. Індивідуальна програма розвитку як умова надання якісних послуг учням з особливими освітніми потребами. Технології диференційованого викладання: адаптації та модифікації змісту та процесу навчання. Індивідуальний навчальний план та його складові. Концептуальні і методологічні засади організації процесу оцінювання. Зміна існуючої системи оцінки особливих освітніх потреб у контексті переходу від медичної до соціальної моделі в освіті. Характеристика сфер розвитку дитини, основні концепції та підходи до них. Методики реалізації первинного та комплексного оцінювання на рівні закладу освіти.

Тема 10. Педагогічні умови оптимізації процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами

Сутність процесів адаптації, соціалізації, інтеграції. Основні механізми та агенти процесу соціалізації людини. Фактори соціалізації. Труднощі процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Формування життєвої компетентності у дітей з особливими освітніми потребами для налагодження дружніх стосунків в учнівському колективі. Педагогічні умови оптимізації процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Ефекти соціалізації особистості школяра в когнітивній, емоційній та поведінковій сферах. Умови виховання толерантності в учнівському колективі інклюзивного освітнього простору.

3. Рекомендована література

Основна:

1. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва та ін. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.
2. Дятленко Н.М., Софій Н.З., Мартинчук О.В., Найда Ю.М. Навчально-методичний посібник: Асистент учителя в інклюзивному класі; за заг. ред. М.Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с. URL:http://nmcio.ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Assist_teacher_4_All_print.pdf (дата звернення: 20.05.2023).

3. Заварова Н.В., Солнцева О.А., Орленко І.М., Павленко К.М. Особливості організації інклюзивного навчання в закладі освіти: методичний посібник. Одеса: Удача, 2020. 248 с.
4. Інклюзивне навчання: Інформаційний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти / упорядники Н. Софій, Н. Михайлівна. Київ, 2019. 60с. URL: http://www.jointaid.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/School_inclusive_education_brochure-2019.pdf
5. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення: навчально-методичний посібник / за заг. ред. С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 236 с.
6. Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі: колективна монографія / О. Главацька, Н. Горішна, Г. Слезанська та ін. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2022. 326 с.
7. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навч.-метод. посібник. Харків: Вид. «Ранок», 2019. 304с.
8. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
9. Литвин І.М., Басик В.В., Гавриленко Т.М., Галушко М.І. Розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОПОППЧОР», 2020. 80с.
10. Луценко І. В., Василяшко І. П. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад. Київ: ТОВ ВД «Плеяди», 2015. 96 с.
11. Максимова О.О. Позиція толерантності вчителя НУШ. Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: монографія / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019. 344 с.
12. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад. О. В. Коган та ін. Харків: «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.
13. Практика асистента педагога: міжнародний й український контекст: результати дослідження. О.Федоренко, О.Мартинчук, Н.Софій, Г.Лук'янова, О. Кошіль, Т. Симоненко, Л. Байда, Ю. Найда. Київ: ФОП Парашин, 2020. 122 с.
14. Софій Н.З. Спільність зусиль: фахівці в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 2016. 108 с.
15. Тимошко Г.М., Гладуш В.А. Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища: монографія. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2023. 192 с.

16. Тім Лорман, Джоан Депплер, Девід Харві Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посібник. Київ: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с. URL: <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/37/> (дата звернення 23.05.2023).
17. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посібник. Київ: ФОП Усатенко Г. В., 2021. 80 с.
18. Ягоднікова В.В., Солнцева О.А Чинники розбудови інклюзивного освітнього середовища. *Вісник науки та освіти*. Київ: Наукові перспективи, 2023, № 3(9), С.630-645. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/issue/view/134> (дата звернення 20.05.2023).

Додаткова:

1. Гладуш В.А. Кроки запровадження інклюзивної освіти в Україні. *Актуальні проблеми педагогіки: зб. наук. Праць*. ДНУ ім. Олесья Гончара, 2017. №. 4. с. 39–46.
2. Григоренко В. Л. Соціокультурна динаміка суспільства щодо соціального виховання дітей з інвалідністю: шлях до інклюзивної освіти. Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди / за заг. ред. І. Ф. Прокопенка, С. Т. Золотухіної. Харків: Щедра садиба плюс, 2015. Вип. 48. С. 191–202.
3. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів: навч. Метод. посібник. Упорядники Софій Н., Найда Ю., Солнцева О. та ін. Київ: Відродження, 2018. 174 с.
URL: <https://www.slideshare.net/AnnaStruchkova/ss-128914769> (дата звернення 22.04.2023).
4. Колупаєва, А. Освіта дітей з особливими потребами за часів незалежності України: етапність у стратегічному вимірі. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2016. № 3. С. 7–18.
5. Мартинчук О.В. Інклюзивна освіта: освітологічний. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Миколаїв, 2016. № 3. С. 146-150. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/15260/> (дата звернення: 01.06.2023).
6. Наконечна Л. Прогностичний потенціал компаративного педагогічного дослідження інклюзивної освіти в країнах Північної Америки та України. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2017. № 2. С. 34–41.
7. Організація індивідуальної освітньої траєкторії для дитини з особливими потребами в закладі загальної середньої освіти: навч.-метод. посібник/ за ред. О. Голентовської. Житомир: Полісся, 2020. 132с.
8. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навч.-метод. посібник / за заг. ред. М. А. Порошенко. Київ, 2018. 252 с.
9. Оформлення індивідуальної програми розвитку дитини за новим зразком: методичні матеріали / за ред. О. Голентовської. Житомир: КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, 2021. 13 с.

10. Садова І. Особливості підготовки майбутнього вчителя до навчання дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2015. С. 313-318.
11. Солнцева О.А. Теоретичні засади інклюзивного освітнього середовища. *Актуальні проблеми педагогічної освіти в XXI столітті*: Матеріали II науково-практичної студентської конференції здобувачів вищої освіти. м. Одеса, 24.03.2022. С. 34-36.
12. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання: навчальний посібник. А. В. Гета, В. М. Заїка, В. В. Коваленко та ін. / за заг. ред. Ю. Г. Носенко. Полтава: ПУЕТ, 2018. 261 с.
13. Як зробити онлайн-уроки інклюзивними: практичні рекомендації / упорядники Н. Софій, О. Федоренко. Київ: 2021, 68 с.

4. Інформаційні ресурси

1. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. Сухомлинського
URL: <https://dnpb.gov.ua>
2. Інститут спеціальної педагогіки та психології ім. М. Ярмаченка НАПНУ
URL: <http://ispukr.org.ua/>
3. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Офіційні сайти державних та міжнародних установ: Офіційний сайт Верховна Рада України www.portal.rada.gov.ua Кабінет Міністрів України. URL: www.kmu.gov.ua
5. Офіційні сайти періодичної літератури: Офіційний сайт Особлива дитина: навчання та виховання www.csnukr.in.ua Науковий вісник УМО. Серія: педагогіка. URL: www.umo.edu.ua/pedaghoghika

Наукові бібліотеки

http://www.library.kr.ua/libworld/elib.html	Бібліотеки в Інтернеті
http://www.nbuv.gov.ua/	Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
http://www.nbuv.gov.ua/libdoc/	Комп'ютерні технології в бібліотеці (Київ)
http://www.nbuv.gov.ua/eb/ep.html	Електронний фонд наукових публікацій
http://www.infociti.kiev.ua/	InfoCiti (Київ) Тексти з комп'ютерних технологій
http://lib.meta.ua/	Бібліотека на Meta.ua (Харків)
http://www.utoronto.ca/elul/	Електронна бібліотека української літератури (Канада)
http://www.library.edu-ua.net/	Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського (Київ)
http://www.gntb.n-t.org/	Державна науково-технічна

	бібліотека України (Київ)
http://www.4uth.gov.ua/	Державна бібліотека України для юнацтва
http://www.book-ua.org/	Бібліотека електронних підручників
http://www.nplu.kiev.ua/	Національна парламентська бібліотека України
http://www.odnb.odessa.ua/	Одеська національна наукова бібліотека
https://www.biblioteka.od.ua/	Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М.С. Грушевського
https://vnmzpv.odessaedu.net/	Відділ інформаційно-ресурсного забезпечення КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»